

Neviditeľná, a predsa nenahraditeľná

Štátnici jej otvárali dvere, hoci nikdy nevyslovila svoj názor, precestovala pol sveta a aj tak videla málo, bola na voľnej nohe už za socializmu, pri vyšetrení pacienta stála za plentou, v Anglicku uvažuje po anglicky, v Nemecku sa jej sníva po nemecky a rozozná ježka od prasiatka. Žena za chrbtom, tlmočníčka a prekladateľka **Miroslava Dulová**. Za chrbtom ju mal aj Steve Forbes, Phillip Kotler, ale tiež Niki Lauda či Linda Evangelista.

Triezve
oblečenie,
zapnutý gombík
na blúzke,
žiaden výstredný
mejkap.
Tlmočníčka
určite nie je
na akcii preto,
aby svojím
zjavom pútala
pozornosť.

Foto: Desana Dudášová

Narodili ste sa v dvojazyčnej rodine? Alebo ste dlhší čas žili v zahraničí? Ako sa vlastne človek môže stať prekladateľom a tlmočníkom?

Môj otec vravieval, že človeku nemožno vziať iba to, čo má v hlave. Vedel, prečo to vraví, znárodnili mu firmu, prišiel o všetko, zrušili sa mu celý život. Preto trval na tom, aby som sa už od útleho detstva učila cudzie jazyky. Kým sa teda iné deti hrali na pieskovisku a preliezačkách, ja som sa musela učiť slovíčka. Najskôr nemecké, na základnej škole, neskôr na strednej anglickej a potom prišiel koniec šesťdesiatych rokov a zrazu sa dalo vycestovať do zahraničia. Vtedy som sa dostala na niekoľko dlhších pobytov do Francúzska a naučila som sa aj tento jazyk. Že sa stanem prekladateľkou a tlmočnicou, som vtedy ešte netušila. Študovala som na Fakulte riadenia Vysokej školy ekonomickej – automatizované systémy riadenia. Aj keď sme pri štúdiu veľmi potrebovali angličtinu, od práce s jazykmi to malo naozaj ďaleko. Nuž a k tlmočeniu som sa dostala náhodou.

Náhody dokážu človeku poriadne zamiešať karty. Bola to osudová náhoda?

Skôr banálna. Na ulici v Bratislave som stretla priateľku, s ktorou som sa zoznámila vo Francúzsku. Jej otec pracoval pri filme a práve hľadali niekoho, kto by zaskočil za tlmočníka, ktorý ochorel. Nahovorila ma, aby som to skúsila. A tak som sa priamo z ulice presunula do kabíny a tlmočila som divákovi francúzsky film. Podnes si spomínam, že to bol kriminálny film, niekto niečo vykradol a tý-

kalo sa to aj NATO. Zapáčilo sa mi to. Onedlho som už pracovala pre Filmforum a čoskoro ma čakala aj prvá konferencia na veľtrhu Incheba. Týkala sa chemického priemyslu. V chémii som bola dobrá, ale už vtedy som pochopila, že na každú takúto akciu sa treba vopred dobre pripraviť. Vtedy sme dostávali písomné materiály, dnes sa dá všetko nájsť na internete. Kumšt však nie je v tom, aby

Rok 1999, Niki Lauda v Bratislave.

bol človek skvelý chemik, treba poznať zaužívaný slovníček v oboch jazykoch. Napríklad také zariadenie, čo sa vsúva do rúr a hľadá, kde sú poškodené či zhrdzavené. Vydáva pritom nemilé zvuky, doslova chrochce, pre čo ho Angličania nazývajú prasiatkom. Slováci ten zvuk pokladajú skôr za šuchotanie, a tak ten prístroj nazývajú ježko. Keby som to nevedela, pozerali by sa na mňa udivene jedni aj druhí a nerozumeli by mi. Kto chce robiť túto prácu poctivo, musí sa na každú akciu pripraviť. Ak tlmočník odmietne podkladové materiály, pokladám to za po-do-zrivé.

Ako vlastne fungovali tlmočnice a prekladateľské služby za socializmu?

> Začiatkom sedemdesiatych rokov mala tlmočenie pod palcom Medzinárodná organizácia novinárov, známy MON, so sídlom v Prahe, až neskôr aj v Bratislave. Hoci to bolo ťažko predstaviteľné, už vtedy mohol byť tlmočník na voľnej nohe. Ak hovoríme o žene, navyše mladšej a slobodnej, bolo to podozrivé. Napriek tomu som sa rozhodla, že ja na tej voľnej nohe budem. A tak som si už za socializmu sama platila dane, poistné, tak ako to upravoval vtedajší zákon. Zákazky prichádzali okrem Videopress MON-u cez Bratislavskú informačnú službu. A tak som sa dostala napríklad aj na premietanie diel v Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Bratislave.

Prst hore, prst dole, ako v aréne. O tom, či sa film dostane do kín, alebo nie, rozhodovala úzka skupinka ľudí. Tí však, na rozdiel od zvyšku národa, smeli vidieť všetko. A vy v úlohe tlmočičky s nimi. Nepokazili vás tie závaný zahŕňajúceho kapitalizmu?

Nemám právo na názor a v žiadnom prípade ho nesmiem vysloviť.

Spomínam si, ako som raz prišla do kabíny a videla, že kinosála je plná a osadenstvo tvoria výhradne muži. Malo ma to varovať, ale aj tak by som na veci už nič nebola zmenila. Bola som v jame levovej. Navyše, po pár minútach som pochopila, že tento film nikdy v našich kinách premietaný nebude, bolo v ňom viac než veľa erotiky. Našťastie, sála bola ponorená do tmy a nikto nevidel, ako sa červenám. Pri ďalšom premietaní šlo o japonský film, ktorého dialógy boli na listine preložené do angličtiny. Po japonsky neviem ani slovo, ich kultúra sa výrazne líši od našej, takže som mala čo robiť. Celá historka mala ešte ďalšie, nečakané rozuzlenie. Z premietacej kabíny vyšiel muž a neistým hlasom prítomných informoval, že poplietol ko-

S Lindou
Evangelistou
v bratislavskom
hoteli
Danube.

Foto: Dušan Kittler

túce a my sme si ich pozreli v nesprávnom poradí...

Má sa tlmočník hanbiť za to, čo tlmočí? Nie sú to predsa jeho slová.

Úlohou tlmočníka určite nie je, aby text zmiernoval. Usilujem sa, aby preklad bol čo najvernejší. Nemám právo na názor a v žiadnom prípade ho nesmiem vysloviť. Keby som to urobila, porušila by som pracovnú disciplínu. Nikdy nesmiem slová hovoriaceho uviesť vetou: On

pravda nie je. V sedemdesiatych rokoch som pracovala aj s ruštinou, pol roka som bola hosteskou na česko-slovenskej výstave v Moskve. Mám na to milú spomienku. Pred otvorením výstavy celý pavilón hermeticky uzatvorili, lebo sa očakával príchod Leonida Iljiča Brežneva. A práve mňa vybrali, aby som mu na vankúšiku podala nožnice, ktorými prestrihne pásku. Tie nožnice boli obrovské! Museli byť, v Sovietskom zväze bolo všetko veľké, prečo by nožnice mali byť malé? Keď prišiel Brežnev, zrazu ku mne zozadu pristúpili dvaja silní chlapi, vzali ma pod pazuchy, takže som sa nemohla ani pohnúť a držali ma počas celého slávnostného otvorenia... S ruštinou som pracovala aj po roku 1989, bolo to však prekvapenie. Objednali si ma na rokovanie do Viedne, mala som tlmočiť z angličtiny, ale páni si po prvej vete povedali – Davajte po rusky... Ubezpečili ma, že odborné výrazy si rozumieme budú. Myslím si, že je na škodu veci, že sme po roku 1989 na ruštinu zanevrelí. Platí to staré známe – koľko jazykov vieš, toľkokrát si človekom. Ruský trh je obrovský, mohli sme sa stať bránou na východ.

Čo znamenal rok 1989 pre tlmočníkov a prekladateľov? Čo sa zmenilo vo vašom živote?

Vlastne všetko. Neexistoval už len MON, každý si mohol založiť firmu, dnes máme stovky poskytovateľov týchto služieb.

Vznikla Jednota tlmočníkov a prekladateľov, nie tak dávno i Slovenská asociácia prekladateľov a tlmočníkov. To však už je výberová organizácia, každý záujemca musí mať dvoch ručiteľov, ktorí zaručia jeho kvalitu. Ja som sa stala členkou aj rakúskeho spolku Universitas, kde panujú ešte tvrdšie podmienky. Aj po roku 1989 som tlmočila pre prezidentov, členov vlády a poslancov na oficiálnych podujatiach.

To by mohlo byť zaujímavé rozprávanie. Pamätáte si nejaké kuriózne príbehy?

O tejto práci nemôžem hovoriť. Tlmočník nemá právo rozprávať, na akých rokovaníach a s kým pracoval.

Určite však môžete vysloviť svoj názor, ako sa k vám správali.

Tí najslávnejší a najznámejší bývajú väčšinou aj najprírodzenejší. S povýšenosťou som sa často nestretávala a keď, tak nie zo strany politikov, skôr od ľudí z obchodnej sféry. Stalo sa mi, že mi nemeckí podnikatelia ani nepodali ruku, pokladali ma iba za – službu. Viacerí štátnici mi, naopak, otvárali dvere, hoci by to podľa protokolu robiť nemuseli. Záleží na galantnosti muža, ako sa rozhodne, a ja určite nezačnem robiť scény – ale nie, nech sa páči, veď vy máte podľa protokolu prednosť... Závisí to však aj od krajiny, napríklad Briti si veľmi potrpia na protokol.

S prezidentom
Ivanom Gašparovičom
a hesenským predsedom
vlády Rolandom Kochom.

Foto: Marián Garaj

Ako má vyzerat' žena za chrbtom? Hovorí o tom, ako sa má správať, aj protokol?

Nie je to súčasť protokolu, ale tlmočnica určite nie je na akcii preto, aby svojím zjavom pútala pozornosť. Takže, sivá myška. Triezve oblečenie, zapnutý gombík na blúzke, žiaden výstredný mejkap. Sedávam na stoličke bez operadla, aby ponad moju hlavu mohli servírovať dobroty iným. A vlastne nemám šancu sa ani na chvíľu vzdialiť. Keď som počas jednej akcie v Nemecku jednoducho odísť musela, tú chvíľu za mňa tlmočil slovenský veľvyslanec.

Politici a cudzie jazyky. Mnohí sa tvária, že ich ovládajú aj niekoľko.

Ale ako?

Presne na takúto otázku som mala odpovedať v jednej televízii, keď sa v Bratislave uskutočnilo stretnutie prezidentov Busha a Putina. Viete si predstaviť, že by som mala niekoho pochváliť alebo kritizovať? Vo všeobecnosti však platí, že oproti roku 1989 ovládajú jazyky lepšie, v biznise je vynikajúca znalosť cudzieho jazyka samozrejmosťou. Ak chce politik hovoriť cudzou rečou, samozrejme, môže, aj keď by som to podľa protokolu mala robiť ja. Najhoršia situácia nastane vtedy, keď ma začne používať ako živý slovník. Netuším presne, čo a ako chce povedať, vznikajú nepríjemné situácie.

Precestovali ste celú Európu, Spojené štáty, boli ste v Južnej Kórei. Videli ste celý svet. Je vám čo závidieť?

Zväčša vídam iba letisko, hotel, radnicu. A vo voľnom čase občas treba pomôcť delegátom s nákupmi.

Pri akých nákupoch ste už politikom asistovali?

Darčeky pre príbuzných, pre manželky. V tej chvíli sa neraz stávam aj poradkyňou...

Vraj ste kupovali aj hranolčeky multimilionárovi Stevovi Forbesovi.

Nekupovala, ale tlmočila som slovenskej strane jeho otázku, kde je v Bratislave najbližší McDonald's. Je pravda, že pán Forbes miluje hranolčeky a chcel si ich dať aj v Bratislave.

Zažili ste aj situácie, ktoré v práci tlmočníka nie sú bežné?

Áno. Tlmočila som britskému lekárovi, ktorý vyštudoval strojárstvo, potom medicínu a stal sa úspešným konštruktérom srdcových chlopní. V Bratislave sa zúčastnil na jednej transplantácii chlopne a ja som bola celý čas pri ňom. Keď skončil, lekári na mňa žmurkali a sestričky sa usmievali. Netušila som, prečo. Stavili sa, či počas operácie odpadnem, alebo nie. Neodpadla som. Spoza pleny som tlmočila aj zahraničnému pacientovi, ktorý sa nechal vyšetriť u našich lekárov.

Takže si vás môže objednať hocikto?

V podstate áno, tlmočník by mal robiť aj to, s čím sa vnútorne nestotožňuje. Jeho prácou predsa nie je posudzovať, ale tlmočiť. Súdnemu tlmočeniu sa však vyhýbam, veľmi často totiž súvisí s ľudským utrpením.

Prekladateľ a tlmočník. Hoci si mnohí myslia, že je to jedno a to isté, nie je. Tlmočník sa zúčastňuje na akciách a naživo tlmočí z jedného jazyka do druhého, prekladateľ sa sústreďuje na písané texty. Pracujete aj s prekladmi?

Áno, ale sústreďujem sa najmä na odbornú literatúru, občas prekladám katalógy pre umelecké výstavy.

Na jednej strane je súťaž o Slovník roka, ktorý má propagovať nové diela slovníkovej literatúry, na druhej každoročná česká súťaž o najnevýdarenejší preklad roka. Zrejme musíte milovať knižku o pánovi Kaplanovi...

Áno, občas aj ja nájdem v prekladoch kolegov perly, ktoré ma pobavia. Videla som anglické „whisky on the rock“, čiže whisky s ľadom, preložené ako „dali si whisky na skalách“, francúzsku sage-femme, čiže pôrodnú babicu, preloženú ako „múdra žena“, no a invalidný vozík sa v preklade dokázal zmeniť na „kolieskové kreslo“. Naozaj záleží na serióznosti a znalostiach prekladateľa, ako bude vyzerat' výsledné dielo.

Ktorý jazyk je najťažší?

Skúšala som sa učiť japončinu, ale bola očividne silnejšia než ja. Stratená som aj v Maďarsku, rozumiem jedno slovo z tisíce. Necítim sa príjemne, keď nič nerozumiem. Preto som si dala námahu aj so základným kurzom španielčiny.

Ako sa dá naučiť cudzí jazyk?

Nie je to len o talente, je to predovšetkým o usilovnosti a vytrvalosti. A dnes, keď sa to dá, aj o tom, že by mal človek dlhšie pobudnúť v krajine, ktorej jazyk sa učí. Dobré ho bude vedieť vtedy, keď sa mu v ňom začne snívať a keď v ňom začne uvažovať.

Máte veľmi prísne kritériá, byť vaším žiakom by zrejme nebolo ľahké. Čo na to váš manžel a synovia?

Moji traja chlapi vedia po anglicky aj po nemecky. Synovia sa jazyky učili od malička. A mladší ma stále skúšal, hľadal slovíčko, ktoré by som nevedela. Nuž, a to predsa viete, že nikto nevie všetko... Takže, ani učiteľia to nemajú vždy ľahké.

PETER KUBÍNÝ

Foto: archív Miroslavy Dulovej

Na Floride
na golfovom
ihrisku,
pri športe,
ktorý má
veľmi rada.